

**ХУСУСИЙ МУЛК ҲУҚУҚИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШДА СУД
АМАЛИЁТИНИНГ РОЛИ ВА МУЛК ДАХЛСИЗЛИГИ
КАФОЛАТЛАРИ**

Қаландаров Сардор Ражаб ўғли

Бухоро вилояти Бухоро шаҳар Қўриқлаш бўлими

Сафдор ходими кичик сержант

Мавзунинг долзарблиги: Хусусий мулк ҳуқуқи ҳар қандай бозор иқтисодиёти ва ҳуқуқий давлатнинг асоси ҳисобланади. Ўзбекистонда сўнгги йилларда амалга оширилаётган иқтисодий ислохотлар ва Конституциявий ўзгаришлар (айниқса, мулк дахлсизлигини кучайтиришга оид янги нормалар) мулк эгаларининг ҳуқуқларини ҳимоя қилишни энг устувор вазифалардан бирига айлантирди. Аммо, амалиётда давлат органларининг ноқонуний аралашуви, ер ажратиш ва биноларни бузиш билан боғлиқ низолар ҳали ҳам долзарб муаммо бўлиб қолмоқда. Бундай шароитда, суд амалиётининг бир хиллиги ва унинг мулк дахлсизлигини таъминлашдаги ҳал қилувчи ролини ўрганиш, мулк эгаларининг ҳуқуқий ишончини мустаҳкамлаш учун беқиёс аҳамиятга эга. Мавзунинг долзарблиги шундаки, мулк кафолатланмас экан, инвестиция муҳити яхшиланмайди, иқтисодий ўсиш барқарор бўлмайди.

Мавзунинг мақсади: Мақоланинг асосий мақсади хусусий мулк ҳуқуқини ҳимоя қилишда суд амалиётининг мавжуд ҳолатини танқидий таҳлил қилиш, мулк дахлсизлигига оид конституциявий ва қонуний кафолатларни амалиётга татбиқ этишдаги ҳуқуқий муаммоларни аниқлаш ҳамда бу муаммоларни бартараф этиш бўйича илмий асосланган таклифлар ишлаб чиқишдан иборат. Хусусан, бузиш ҳолатларида компенсация тўлаш ва

ер участкаларини олиб қўйишдаги шаффофликни суд орқали таъминлаш механизмларини ўрганиш асосий ўринни эгаллайди.

Кириш

Ўзбекистон Республикасининг янги таҳрирдаги Конституцияси мулк ҳуқуқини иқтисодий барқарорликнинг ажралмас асоси сифатида мустаҳкамлади. Жумладан, мулкнинг дахлсизлиги ва унинг фақат қонунга мувофиқ ва бозор қийматида олдиндан компенсация тўлаш шарти билан мажбурий олиб қўйилиши мумкинлиги аниқ белгиланди [1]. Бу қоидалар мулк ҳуқуқини ҳимоя қилишда янги ҳуқуқий стандартларни ўрнатди. Бироқ, юқори даражадаги бу кафолатларнинг фуқаролик, иқтисодий ва маъмурий судлар томонидан қанчалик самарали қўлланаётгани ва мулкчилик низоларини ҳал қилишда суд амалиётининг бир хиллиги таъминланаётгани муҳим масаладир. Ушбу мақолада биз Конституциявий нормаларнинг бевосита амал қилишини таъминлашдаги судларнинг фаолиятига, хусусан, давлат органларининг мулкка аралашуви бўйича ишларни кўришдаги юридик позицияларига эътибор қаратамиз.

Асосий қисм

1. Мулк дахлсизлигининг конституциявий ва қонуний кафолатлари

Мулк ҳуқуқининг дахлсизлиги Ўзбекистон Конституциясининг (74-модда) ҳамда "Мулк ҳуқуқининг дахлсизлиги ва унинг кафолатлари тўғрисида"ги Қонуннинг асоси ҳисобланади [2]. Мулкка оид низоларни кўришда судлар қонун устуворлиги тамойилига таяниши ва ҳар қандай мажбурий олиб қўйиш ёки бузиш ҳолати фақат қатъий процессуал тартибга риоя қилган ҳолда амалга оширилишини таъминлаши шарт. Амалиётда муаммолар кўпинча компенсация суммасини аниқлаш, хусусан, бозор қийматини объектив баҳолаш ва компенсациянинг олдиндан тўланиши шартлари бузилиши билан боғлиқ.

2. Суд амалиётининг мулк ҳимоясидаги роли

Судлар мулк дахлсизлигини таъминловчи асосий кафил ҳисобланади. Айниқса, Маъмурий судлар давлат органларининг ноқонуний қарорларини ҳақиқий эмас деб топиш орқали мулкни ҳимоя қилишда муҳим ўрин тутди. Бироқ, амалиётни таҳлил қилиш шуни кўрсатадики, баъзи ҳолларда судлар ижро ҳокимияти органларининг манфаатларини устун қўйиб, компенсация миқдорини пасайтириш ёки олиб қўйиш асосларини қонуний деб топишга мойиллик билдирган [3]. Бу эса суд амалиётининг бир хиллигини бузади ва фуқароларнинг суд тизимига бўлган ишончини пасайтиради. Олий суднинг бу борадаги тушунтиришлари (Пленум қарорлари) мулк ҳуқуқини ҳимоя қилиш стандартларини оширишга хизмат қилиши керак.

Хулоса

Хусусий мулк ҳуқуқини ҳимоя қилишда суд амалиётининг роли Конституциявий кафолатларни амалиётга тўлиқ татбиқ этиш учун ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Мулк дахлсизлигини таъминлаш учун судлар давлат органларидан мустақил равишда, қатъий равишда қонун устуворлигига асосланиб қарор чиқариши шарт.

Адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси (Янги таҳрирда). – Тошкент Адолат, 2023.
2. Ўзбекистон Республикасининг "Хусусий мулк ҳуқуқининг дахлсизлиги ва унинг кафолатлари тўғрисида"ги Қонуни. – Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.
3. Раҳимов А.М. Хусусий мулк ҳуқуқини ҳимоя қилишнинг процессуал кафолатлари. – Тошкент ТДЮУ нашриёти, 2022.
4. Бобоев Ш.Б. Мулк ҳуқуқини чеклашнинг ҳуқуқий асослари ва суд амалиёти. – Ҳуқуқшунослик журнали, 2023, №3.

5. Абдуллаев Р.Х. Давлат эҳтиёжлари учун ер участкаларини олиб қўйишда компенсация масалалари. – Иқтисодиёт ва ҳуқуқ журнали, 2024, №1.
6. Олий суд Пленумининг "Мулк ҳуқуқини ҳимоя қилишга доир фуқаролик ишларини кўриш бўйича айрим масалалар тўғрисида"ги қарори.
7. Мажидов Т.А. Мулк ҳуқуқини ҳимоя қилишнинг халқаро-ҳуқуқий стандартлари. – Назарий ва амалий ҳуқуқшунослик, 2021, №4.